

N:o 7.

Af herr **Rabe**, *angående skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till lag om dödande af bortkomna handlingar.*

I de flesta främmande länders lagar återfinnas mer eller mindre fullständiga bestämmelser om dödande (Mortifikation, Amortisation, Kraftloserklärning) af bortkomna handlingar, och under de senare årtiondena har detta ämne flerstädes utgjort föremål för lagstiftarens särskilda uppmärksamhet. Så äfven i våra grannländer. I Danmark och Norge uppstod redan på 1700-talet ett mortifikationsförfarande. Den praxis, som därvid småningom utvecklade sig, kodifierades under 1800-talet, i Danmark genom lagar den 7 februari 1823 och den 27 februari 1866 och i Norge genom lag den 6 mars 1869. För Finland har den 14 augusti 1901 utfärdats en lag om dödande af urkunder. Den svenska lagstiftningen känner däremot ännu icke dödande af bortkomna handlingar såsom ett själfständigt rättsinstitut.

Till det dödande, som härmed afses, hör icke dödande af inteckning i fast egendom eller i järnväg eller af förlagsinteckning enligt de därom gällande lagar. Vid det oftast förekommande slaget af dödande af nu nämnda inteckningar måste nämligen inteckningshandlingen föreligga i hufvudskrift, för att dödandet skall kunna äga rum. Om dödningsåtgärden kan verkställas, utan att handlingen företes, såsom fallet är enligt 23, 24 och 45 §§ i lagen angående inteckning i fast egendom och i 14 § af förordningen angående lagfart, inteckning m. m. af järnväg, har den rättighet, om hvilken urkunden handlar, enligt lag upphört att finnas till, och när detta faktum blifvit till fyllest ådagalagdt, är det naturligen med afseende å dödningsåtgärden likgiltigt, om handlingen kan framläggas eller icke. Gemensamt för alla dessa fall af dödanden är för öfrigt, att åtgärden vidtages i den förpliktades intresse.

Annorlunda förhåller det sig med dödande af bortkomna handlingar. Vid detta slags dödande sker åtgärden i främsta rummet icke till förmån för den förpliktade, utan för den berättigades skull, i ändamål att åt denne bevara en existerande rättighet, som han eljest genom förlusten af den däröfver upprättade handlingen kan blifva urståndsatt att göra gällande. Har en rättighet blifvit bunden vid en viss handling, eller är en handling af sådan beskaffenhet, att den däri utfästade förpliktelsen kan giltigen fullgöras till handlingens innehafvare, synes den förpliktade vara i sin goda rätt, om han vägrar att uppfylla sin förpliktelse, därest icke handlingen företes. I annat fall måste nämligen för den förpliktade alltid framstå möjligheten däraf, att tredje man kan hafva kommit i besittning af handlingen och däremot gentemot honom trädt i den ursprungligen berättigades ställe eller, om innehafvandet af handlingen icke ensamt för sig medför en dylik verkan, åtminstone förskaffat sig en sådan legitimation, att den förpliktade icke utan vidare torde kunna vägra att fullgöra handlingens innehåll. Visserligen kan det tänkas, att den, som förlorat handlingen, skulle ställa säkerhet för den förlust, som kunde drabba den förpliktade genom handlingens infriande. Men å ena sidan torde fall kunna inträffa, då det för den förstnämnde skulle möta svårighet att anskaffa nöjaktig säkerhet, och å andra sidan torde en dylik anordning alltid kunna innebära någon risk för den förpliktade och i hvarje fall obehag. Dessa olägenheter undanröjas, om tillfälle gifves att i lagstadgade former döda den bortkomna handlingen.

Att lagstiftningen verkligen har en uppgift att skydda den berättigade för den förlust, som kan drabba honom genom förlorandet af den handling, hvarå han stödjer sin rätt, eller att upphäta de svårigheter, som därigenom kunna vållas såväl borgenären som gäldenären, torde ligga i öppen dag och behöfver så mycket mindre särskildt ledas i bevis, som den svenska rätten redan erkänt grundsatsens riktighet i vissa fall.

Enligt 73 § växellagen kan växel, som förkommit, dödas på sätt därom särskildt stadgas, hvilket stadgande införts i 3 § af promulgationsförordningen till växellagen. Detsamma gäller äfven om check, som enligt 13 § checklagen kan dödas på sätt om dödande af förkommen växel finnes stadgad. Slutligen äger enligt 167 § sjölagen den, som förlorat konnossement, rätt att söka dödande af konnossementet.

Obestridligt torde emellertid vara, att hvarken från principiell eller praktisk synpunkt kan andragas något skäl, hvarför ett dödningsförfarande skall medgifvas endast beträffande dessa handlingar. Det måste väl tvärtom erkännas, att samma orsaker, som föranledt lagstiftaren att

tillåta dödande af växel, check och konnossement, i lika hög grad göra sig gällande i fråga om en mångfald andra handlingar, hvilka innefatta bevis om privaträttigheter. Erfarenheten visar också, att enskild praxis sökt fylla den lucka, som i detta hänseende förefinnes i svensk lag. Så återfinnas i de flesta aktiebolagsordningar föreskrifter om åtgärder, hvilka aktieägare, som förlorat aktiebref, har att vidtaga för att af bolaget erhålla nytt sådant bref, och i de af bankerna för deras sparkasseräkningar uppställda bestämmelser pläga intagas motsvarande föreskrifter med afseende å förkomna sparkasseböcker. Till förfarandet hör alltid kungörelse med efterlysande i tidningarna af den bortkomna handlingen. Sista spalten å fjärde sidan af Post- och Inrikes Tidningar bringar för öfrigt nästan dagliga vittnesbörd om behofvet af ett »dödande» äfven af andra handlingar. Där förekomma oupphörligen, oaktadt deras bristande rättsliga verkan, tillkännagifvanden, att förkomna depositionsbevis, försäkringsbref m. m. efterlysas och dödas. I postsparbanksförordningen och i sparbankslagen har till och med ett sådant efterlysningsförfarande vunnit stadfästelse från statens sida.

Om hvad sålunda blifvit anfördt angående dödande af bortkomna handlingar hänför sig till den berättigades intresse, gifves det likväl ett fall, då dödande af en handling är af högsta vikt för den förpliktade. Detta fall inträffar, om den i lag föreskrifna skyldigheten att förnya inteckning för fordran skulle komma att upphöra. Ur fastighetskreditens synpunkt har ofta och länge såsom ett önskemål framhållits, att omfördälda skyldighet måtte borttagas. Men en åtgärd i sådan riktning kan näppeligen ifrågakomma från lagstiftarens sida, om icke dessförinnan inteckningsföremålets ägare beredts tillfälle att under vissa omständigheter utverka dödande af intecknade skuldsedlar, som förkommit. Genom den nu hvart tionde år återkommande skyldigheten att förnya inteckning för fordran, vid äfventyr att inteckningen eljest är förfallen, kan inteckningsföremålets ägare få sin egendom befriad från fordringsinteckning, som rätteligen ej längre bör häfta vid densamma, emedan fordringen blifvit af ägaren godtgjord, ehuru handlingen sedermera förkommit för honom. Borttages förnyelseplikten, och är icke i lag medgifven rätt att kunna erhålla dödande af inlöst, men förlorad intecknad skuldsedel, kommer inteckningen att allt framgent stå upptagen såsom hvilande å egendomen, till kännbar olägenhet icke blott för dennas ägare, utan, eventuellt, äfven för hans borgenärer.

Behofvet af en utsträckning i svensk lag af rätten att få bortkomna handlingar dödade lärar med det nu sagda vara tillräckligt ådagalagdt.

Den fråga, som härefter närmast framställer sig, är den, hvilka handlingar böra kunna blifva föremål för dödande.

I detta afseende må till en början erinras, att det ur den berättigades synpunkt ej torde vara lika viktigt, att icke löpande handlingar kunna dödas som löpande. De rättigheter, förstnämnda handlingar afse, äro nämligen ej så strängt bundna vid själfva papperet som de, hvilka omförmälas i löpande handlingar. Enligt svensk rätt är det för utöfvandet af rättigheter, som blifvit upplätta i icke löpande handlingar, särskildt fordringsbevis, i allmänhet ej nödvändigt, att handlingen företes. Har gäldenären icke kännedom därom, att rättigheten öfverlåtits till annan än den i handlingen omnämnde fordringsägaren, kan gäldenären uppfylla förbindelsen till denne, äfven om han ej innehar fordringsbeviset. Men då, i synnerhet i de fall, där gäldenären förbehållit sig, att handlingen skall förses med anteckning om prestationens fullgörande eller återställas, svårigheter onekligen kunna uppstå, därest handlingen förkommit, torde tillfälle att döda äfven icke löpande handlingar böra medgifvas.

Hvad åter de löpande handlingarna angår, är det klart, att, då dessa gälla i en godtroende innehafvares hand, så att han kan göra handlingen gällande enligt dess ordalydelse, det för den, som förlorat en dylik handling, måste framstå såsom i högsts måtto angeläget, att han kan få handlingen dödad. Löpande handlingar gifvas dock, hvilka icke böra få bli föremål för dödande. Hit höra ovillkorligen banksedlar. Den finska lagen har dit hänfört äfven »annan vid uppvisandet betalbar, räntelös skuldförbindelse till innehafvaren», och den öfverensstämmer härutinnan med den tyska civillagen. Enligt både finsk och tysk lag äro vidare ränte- och dividendkuponger uteslutna från dödningsförfarandet. Det synes emellertid kunna ifrågasättas, huruvida undantaget under alla omständigheter är billigt emot den berättigade. Har t. ex. en obligation efter utlottning eller uppsägning förfallit till betalning, skall den enligt vanlig ordalydelse vid inlösningstillfället åtföljas af alla icke förfallna kuponger; i motsatt fall afdrages å kapitalet ett mot de felande kupongerna svarande belopp. Nu händer det ej sällan, att ett kupongark kan innehålla kuponger, hvilkas sammanlagda summa uppgår till eller rent af öfverstiger kapitalbeloppet. En obligationsinnehafvare, som förlorat ett sådant kupongark, kan då blifva ställd inför utsikten att icke erhålla någonting för sin obligation. Men om han kunnat få kupongarket dödad, därest äfven kuponger finge göras till föremål för dödande, måste det af honom kännas såsom en onödigt stränghet hos lagen, att han skall vara utesluten från möjligheten att rädda sin rätt. Denna stränghet framträder ännu bjärtare, där, såsom i Finland,

det är uttryckligen tillåtet att döda talong, som ju egentligen icke är annat än ett representativ för ett nytt kupongark. Dansk och norsk lag veta ej af detta undantag, ej heller fransk rätt.

Att, såsom i några utländska lagstiftningar äger rum, ytterligare utsträcka undantagen äfven till vissa andra slag af innehafvarepapper, synes ej lämpligt eller behöfligt, om nämligen dödningsförfarandet anordnas på ett, särskildt med hänsyn till tredje mans möjliga rätt, betryggande sätt.

Härmed står man inför den måhända viktigaste frågan vid institutets legislativa behandling. Det gäller att inrätta själfva dödningsförfarandet så, att största tänkbara trygghet vinnes därför, att tredje mans rätt icke äfventyras. Detta måste vara den ledande principen för hela dödningsinstitutet, men den gör sig naturligen med särskild styrka gällande vid reglerandet af proceduren. Att denna kan ordnas på ett tillfredsställande sätt läser väl få anses vara satt utom allt tvifvel redan därigenom, att institutet blifvit infördt i de flesta länder.

Det skulle blifva alltför vidlyftigt, liksom det i det hela torde vara obehöfligt, att här redogöra för alla enskildheterna i förfarandet. Endast hufvudfrågorna må beröras för att i någon mån åskådliggöra dess förlopp.

Den finska lagen har beträffande den, hvem det tillkommer att göra ansökning om inledande af dödningsåtgärder, det stadgande, att »dödande af urkund må äskas af senaste innehafvaren eller annan, som äger rätt till densamma». Denna regel torde vara allmänt vedertagen.

Enligt dansk och norsk rätt skall ansökningen ingifvas till och behandlas af administrativ myndighet. För öppnande af ett mortifikationsförfarande erfordras i Danmark i allmänhet tillstånd af justitieministeriet, i Norge af Konungen. I Finland — och i Sverige i de fall, där dödande kan äga rum — ingifves ansökningen till domstol, som följaktligen handlägger ärendet från början, en anordning, hvilken det ej torde finnas skäl att frångå.

I 3 § af promulgationsförordningen till växellagen ålägges det den, som söker dödande af förkommen växel, att inlämna en afskrift därpå »eller sådan uppgift om dess innehåll, som rätten pröfvar nödig för växelns säkra igenkännande». Enahanda stadgande återfinnes i 167 § sjölagen beträffande dödande af konnossement. Föreskriften, som är upptagen äfven i den finska lagen, afser att individualisera handlingen och torde vara oeftergiflig. Härförutom åligger det enligt finsk lag sökanden att förete sannolika skäl för sin behörighet att utverka urkundens dödande samt att den gått förlorad. Nyss angifna ställen i svensk lag

innehålla liknande stadganden. Med afseende å innehafvarepapper går den norska lagen ännu längre. Däri fordras nämligen, att sökanden skall ådagalägga eller bringa till öfvervägande grad af sannolikhet, att handlingen förlorats under sådana omständigheter, att den måste anses tillintetgjord, t. ex. genom skeppsbrott eller eldsolycka. I Danmark lærer praxis i detta stycke öfverenstämma med norsk rätt, men den finska lagen uppställer ej denna fordran. Ett dylikt villkor synes också kunna leda till onödig obillighet emot den berättigade.

Den utredning, sökanden sålunda förebringa, bör domstolen äga rätt att söka komplettera i de hänseenden, den anser erforderligt. Den finska lagen stadgar härom, att rätten äger förelägga sökanden att till hörande inkalla den förpliktade eller annan person, hvars rätt är af saken beroende, eller ock att förete utredning om viss omständighet, som pröfvas vara af vikt för sakens bedömande. Har domstolen funnit hinder för det äskade dödningsförfarandet ej föreligga, utfärdas offentlig stämning med kallelse till den, som innehar handlingen, att inom viss tid uppvisa densamma. Skulle i anledning häraf en person anmäla sig med den förlorade handlingen, torde det inledda förfarandet böra afbrytas. Om handlingen äga parterna därefter att tvista i vanlig ordning. Hörsammas åter stämningen ej af någon, bör förfarandet fortgå och, där domstolen finner saken vederbörligen utredd, leda till utslag, hvarigenom den förlorade handlingen dödas.

Vinner detta utslag laga kraft, är handlingen sedermera kraftlös, i hvilkens hand den än må befinna sig. Detta är dock endast utslagets negativa verkan. Den positiva uttryckes i den finska lagens 16 § på följande sätt: »Har någon utverkat dödande af urkund, vare behörig att med lika giltighet, som om han vore innehafvare af densamma, göra gällande den rätt, hvaröfver urkunden utgifvits; äge ock makt, där han kostnaden förskjuter, att äska utfärdande af ny urkund i den dödades ställe med påteckning om utbytet. Är intecknad skuldsedel dödad, varde på begäran bevis om meddelad och senast förnyad inteckning af rätten tecknad å den nya urkunden, så ock att den såsom hufvudskrift gäller».

Dessa äro de allmänna dragen af förfarandets gång. Vid anordningen däraf skall uppenbarligen tagas den största hänsyn till tredje mans möjliga anspråk. De särskilda bestämmelser, som äro erforderliga för att reglera förfarandet i alla dess enskildheter, måste likaledes gå ut på att skydda hans rätt. Fall kunna emellertid tänkas, då ett dödningsutslag kommer att strida mot en tredjes rätt. Blotta möjligheten af en så olycklig tillfällighet bör dock lika litet hos oss som i utlandet

få utgöra hinder för institutets införande. I hvarje händelse har naturligen tredje man, som förlorat den rättighet, den dödade handlingen gaf, ett personligt ersättningsanspråk mot den, som på hans bekostnad vunnit handlingens dödande och därmed den honom i själfva verket tillkommande rättigheten.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, tillåter jag mig hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Konungen anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag om dödande af bortkomna handlingar.

Stockholm den 22 januari 1906.

P. R. Rabe.
